Policy Brief

No.01 / Septembrie 2017

Accesul la surse de energie în Zonele Urbane Defavorizate din sectoarele 3, 4, 5 ale Municipiului București

Studiu realizat în cadrul proiectului „Urban Energy 100% - Cresterea acccesului la energie in mediul urban"

Proiect implementat de:

Centrul pentru Dezvoltare Urbană și Teritorială

Proiect realizat cu sprijinul financiar al Fondului pentru Inovare Civică, program dezvoltat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile în parteneriat cu Romanian-American Foundation și Enel Romania

FONDUL PENTRU INOVARE CIVICĂ

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile

ROMANIAN - AMERICAN FOUNDATION

Autor:
Alexandru F. Ghita
Director CDUT

Introducere

Accesul la surse de energie este o necesitate evidentă în viața de zi cu zi. O mare parte a populației trece cu vederea lipsa accesului la rețeaua electrică, de gaze sau apă potabilă, pentru că nu se lovește de această problemă. Chiar dacă procentul de acoperire al acestor rețele este relativ mare, există în continuare zone în care accesul este limitat datorită altor factori decât cei ce țin de infrastructură.

În urma proiectului Urban Energy 100%, CDUT a analizat și identificat 32 de astfel de zone din sectoarele 3, 4 și 5 ale Municipiului București. Trebuie menționat de la început că nu considerăm lista realizată una exhaustivă, atingerea acestui obiectiv depășind resursele disponibile pentru implementarea acestui proiect.

Pentru o mai bună operaționalizare am definit aceste zone ca "zone urbane defavorizate". În contextul proiectului nostru **zona urbană defavorizată reprezintă acea zonă urbană în care accesul la resurse și servicii publice de bază este limitat datorită unor elemente de configurare urbanistică și a infrastructurii, dar și social-economice**.

Principala problemă - accesul redus la surse de energie - este însoțită de o problemă adiacentă: eficiența energetică scăzută datorită infrastructurii deteriorate și dificultățile economice și sociale ale populației. Toți acești factori reduc simțitor calitatea vieții, fapt care are efecte negative asupra sănătății și ulterior induce procesul de marginalizare socială, ducând astfel la un cerc vicios din care cu greu se mai poate ieși.

Mai mult, perspectiva liberalizării totale a pieței energetice începând cu 1 ianuarie 2018, vulnerabilizează și mai mult aceste comunități în care veniturile sunt foarte reduse, iar locurile de muncă practic inexistente.

De asemenea, trebuie menționat că aceste zone sunt de multe ori ignorate sau necunoscute. De aceea unul dintre obiectivele demersului nostru este de a semnala existența acestor zone și de a crește nivelul de conștientizare asupra problemelor de sărăcie energetică și locuire care există la nivelul Municipiului București.

Metodologia studiului

Studiul a pornit de la analiza zonelor cu probleme de electrificare, însă natura problemelor ne-a ghidat analiza către fenomene precum sărăcia energetică în zonele defavorizate din mediul urban.

Punctul de plecare în acest studiu a fost Atlasul Zonelor Urbane Marginalizate[1] elaborat de Banca Mondială care a fost suprapus cu datele cadastrale existente. Datorită obiectivelor proiectului definiția zonei urbane defavorizate este mult mai restrictivă comparativ cu studiul Băncii Mondiale și ține cont de un număr mult mai limitat de criterii. Motivele din spatele acestei limitări țin în principal de echilibrarea resurselor cu rezultatele, astfel încât cele din urma să fie relevante.

În primă fază, plecând de la studiul Băncii Mondiale, în demersul nostru am analizat și retrasat ceea ce noi numim "zone urbane defavorizate" (ZUD), acolo unde acest lucru a fost necesar. Nu toate zonele urbane marginalizate din Atlasul Băncii Mondiale apar în planul ZUD deoarece unele dintre acestea aveau dimensiuni foarte reduse, fie acestea nu au putut fi identificate corect. Datorită faptului că la nivelul Municipiului București planurile cadastrale nu au fost

1—Rob Swinkels, Manuela Sofia Stănculescu, Simona Anton, Bryan Koo, Titus Man, & Ciprian Moldovan. (2014). *Atlasul zonelor urbane marginalizate din România.*

reînnoite în totalitate, ulterior mapării zonelor am fost nevoiți să urmăm un proces minuțios de:

- categorizare a tipologiilor de clădiri;
- numărarea unităților locative și atribuire unui număr de unități locative fiecărei clădiri conform datelor cadastrale;
- estimarea pe baza de calcul a populației rezidente.

Pentru acest calcul am utilizat media de 2,4 locuitori / gospodărie, stabilită de Recensământul din 2011, aceasta fiind singura estimare oficială de acest tip. În același timp, am luat în considerare faptul că zonele cu densități de locuire foarte mari se vor echilibra cu cele cu densități foarte mici, estimările rezultate fiind destul de apropiate de realitatea din teren.

Faza doi a presupus suprapunerea datelor demografice și spațiale cu datele referitoare la consumul de energie electrică, transmis de ENEL. Ulterior datele au fost teritorializate, prelucrate și analizate la nivel de ZUD.

Am ales analizarea acestui tip de consum energetic din două motive. Pe de-o parte, protocolul de colaborare cu ENEL a facilitat obținerea rapidă de informații pentru cele aproximativ 1260 de numere poștale identificate în aceste zone. Din păcate, luând în considerare timpul alocat analizei și resursele obținerea aceluiași tip de informații de la alți furnizori ar fi fost foarte dificilă.

Pe de altă parte, după cum se va putea observa mai jos, analiza consumului de energie electrică indică suficient de bine, în raport cu obiectivele noastre, accesibilitatea redusă la surse de energie altele decât cea electrică.

Faza trei a presupus o consultare a societății civile cu activități în astfel de zone și a autorităților publice locale, prin intermediul unui atelier interactiv, pentru a valida rezultatele preliminare ale proiectului și pentru a identifica factorii care limitează accesul la surse de energie.

Ultima fază a presupus realizarea unor studii de caz detaliate pentru a identifica punctual cum se poate interveni și concretiza rea rezultatele într-un raport sintetic care să poată fi promovat la nivelul decidenților din administrația publică locală și centrală.

Situația actuală

Sărăcia energetică și consumatorul vulnerabil. Concepte și legislație

Sărăcia energetică este un concept destul de neclar în sensul abordării acestuia și introducerea lui în documentele de politică publică sau legislative. Neexistând o definiție general acceptată, evaluarea și monitorizarea zonelor / populației afectate de sărăcia energetică este foarte dificilă, în sensul că nu există un mecanism de raportare cu limite prestabilite (benchmarking), minimul acceptat variind de la stat la stat în funcție de legislația națională.

Chiar și așa, se poate vorbi de o definiție general acceptată conform căreia sărăcia energetică reprezintă "imposibilitatea unei persoane sau unei gospodării de acoperire a nevoilor energetice minimale: iluminat, încălzirea optimă a locuinței pe timp de iarnă, susținerea facilităților de gătit și asigurarea apei calde în locuință, dar și utilizarea mijloacelor de comunicare care presupun utilizarea de energie"[2]. Se pot extrage de asemenea schematic și o serie de factori care contribuie la sărăcia energetică: venituri reduse / lipsa veniturilor, absența infrastructurii / infrastructură deficitară,

2—Academia Română (2015) *Eficiența energetică – prioritate națională pentru reducerea sărăciei energetice, creșterea calității vieții și siguranța consumatorilor de energie*

tehnologii inaccesibile din alte cauze decât financiare.

Această definiție se suprapune parțial și cu definiția *consumatorului vulnerabil*, care din perspectiva Comisiei Europene, este acea gospodărie aflată în risc de sărăcie energetică, datorată în principiu deficitului de resurse financiare[3].

În cazul României și mai ales a Municipiului București, această definiție trebuie de asemenea suprapusă cu problema locuirii, în sensul că majoritatea zonelor în care apare sărăcia energetică sunt zone cu probleme sistemice de locuire, e.g. ghetoizare.

În România, conform legislației în vigoare, clientul vulnerabil este definit în baza legii nr. 123 / 2012 a energiei electrice și a gazelor naturale, acesta fiind clientul final aparținând unei categorii de „clienți casnici care, din motive de vârstă, sănătate sau venituri reduse, se află în risc de marginalizare socială și care, pentru prevenirea acestui risc, beneficiază de măsuri de protecție socială, inclusiv de natură financiară. Măsurile de protecție socială, precum și criteriile de eligibilitate pentru acestea se stabilesc prin acte normative”[4].

Una dintre problemele acestei definiții este legarea acesteia de faptul că unii clienți beneficiază deja de măsuri de protecție socială. Cu toate acestea, cum bine notează studiul Centrului pentru Studiul Democrației, referitor la sărăcia energetică și consumatorul vulnerabil, sub 30% dintre cei care se încadrează în primele trei trepte de ajutor social îl și primesc, însă nu se știe exact de ce se întâmplă acest lucru. Sunt acești beneficiari excluși sau există o lipsă de informare?

Putem face o paralelă cu problema locuirii sociale, unde se poate observa un fenomen similar. În urma analizei CDUT realizată în perioada 2015-2016 în Municipiul București, pe lângă lipsa evidentă de locuințe, potențialii beneficiari acuzau de asemenea lipsa de informare, dar și costurile necesare pentru întocmirea dosarului[6].

Ca metode financiare de ajutor pentru consumatorii vulnerabili, în România se utilizează două instrumente financiare: ajutorul la încălzire în sezonul rece[7] și tariful social[8]. Deși cea de-a doua măsură nu este destinată în mod direct consumatorilor vulnerabili, este în esență un instrument de ajutor pentru aceștia[6].

Ajutorul pentru încălzire în sezonul rece se acordă conform OUG nr. 70 / 2011 oricărei persoane singure sau familii ale căror venituri se încadrează în anumite plafoane stabilite prin lege și care nu le permit să își păstreze o temperatura de 21°C în interiorul locuinței în sezonul rece.

Ajutorul se acordă procentual și invers proporțional cu venitul pe membru de familie în limita unor consumuri medii lunare prestabilite. Asta înseamnă că o eventuală creștere a venitului pe membru de familie va duce la reducerea ajutorului. Ajutoarul (i.e. compensarea) pleacă de la 90% pentru venituri mai mici 155 RON pe membru al familiei și scade până la 5% pentru veniturile între 615 și 786 RON.

Acest sistem funcționează, dar este ineficient întrucât se bazează pe cerere nu pe nevoie, pe de o parte, și pe capacitatea legală a consumatorului de a cere acest tip de ajutor, pe de alta, i.e. locuiește legal și are acte de identitate. Aceste două condiții sunt, vom

3—DIRECTIVA 2009/72/CE A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI din 13 iulie 2009 privind normele comune pentru piața internă a energiei electrice și de abrogare a Directivei 2003/54/CE .
4– Legea nr. 123 din 10 iulie 2012 a energiei electrice şi a gazelor naturale
5-Centrul pentru Studiul Democratiei (2017) *Sărăcia energetică și consumatorul vulnerabil. Cât de departe suntem de Europa?*

6-Centrul pentru Dezvoltare Urbană și Teritorială (2016) Policy Paper Nr. 01 / Ianuarie 2016 (Revizuire Aprilie 2016): Locuirea *socială în București. Între lege și realitate.*
7-OUG nr. 70/ 2011 privind măsurile de protecție socială în perioada sezonului rece
8– Ordinul nr. 176 din 2015 al ANRE pentru aprobarea tarifelor reglementate de energie electrică aplicate de furnizorii de ultimă instanță clienților casnici care nu și-au exercitat dreptul de eligibilitate, precum și a condițiilor de aplicare a tarifelor reglementate și a tarifelor componenta de piață concurențială

vedea, o mare problemă în cazul ZUD. În termeni simpli, consumatorul trebuie să formuleze o cerere către autoritatea publică locală, care își stabilește singură criteriile de acordare, atâta timp cât sunt respectate OUG nr. 70/2011 și Normele metodologice de aplicare, urmând ca furnizorii să încaseze o parte din factură din partea consumatorului și compensarea din partea autorității publice locale.

Deși poate părea problematică, verificarea ce ar trebui realizată de către Agenția Națională de Plăți și Inspecție Socială cu privire la veridicitatea declarațiilor date de consumatori, nu este în opinia noastră o problemă de proces, atâta timp cât autoritățile locale cer acte doveditoare referitoare la venit care sunt eliberate de alte instituții ale statului.

Tariful social al energiei electrice acordat consumatorilor vulnerabili este un instrument relativ vechi sau care are cel puțin norme de aplicare învechite și a căror aplicare, față de ajutorul la încălzire, prezintă probleme grave de proces. Tariful social se aplică în tranșe prestabilite conform Ordinului nr. 176 al ANRE și se acordă oricărui consumator care înaintează o cerere către furnizor în acest sens, în baza unei declarații pe proprie răspundere referitoare la venitul mediu lunar pe membru de familie. Aceasta este ulterior verificată de autoritatea publică locală, ceea ce depășește atribuțiile acesteia[9]. De asemenea, metodologia de acordare nu prevede modul de monitorizare/evaluare periodică a încadrării consumatorului în categoria celor care poate beneficia de acest tarif. Din nou, acest lucru este similar cu domeniul locuirii, în care locuințele sociale sunt uneori ocupate abuziv de persoane care nu se mai încadrează în cerințele maximale.

9-Centrul pentru Studiul Democratiei (2017) *Sărăcia energetică și consumatorul vulnerabil. Cât de departe suntem de Europa?*

Mai mult, tariful social se bazează pe structurarea pe tranșe a consumului în baza estimărilor consumatorului, astfel:

Tarif Social	Consum lunar	Cost RON / kWh
Tranșa 1	max. 62kWh	0,1954
Tranșa 2	62-93 kWh	0,4690
Tranșa 3	>94 kWh	0,9246

În acest caz, una dintre principalele probleme sesizate de ENEL este aceea că aproape jumătate dintre consumatorii care beneficiază de tarif social nu își estimează corect consumul, fapt care duce la încadrarea în tranșele 2 sau 3 ale căror prețuri sunt mai mari sau chiar duble față de consumul casnic reglementat în mod obișnuit.

ZUD din sectoarele 3,4,5 - câteva cifre

În urma proiectului Urban Energy 100%, CDUT a analizat și identificat 32 de zone urbane defavorizate în sectoarele 3, 4 și 5 ale Municipiului București. Multe dintre aceste zone sunt relativ necunoscute la nivelul cetățenilor și uneori chiar și al decidenților locali.

Limitarea la 32 de zone și la sectoarele menționate a fost dată de capacitatea de identificare a zonelor în restul sectoarelor în timpul alocat analizei și în același timp de capacitatea de a corela datele referitoare la consum cu datele teritoriale. Nu considerăm deci, sub nici o formă, această listă ca fiind una exhaustivă, atingerea acestui obiectiv depășind resursele disponibile pentru implementarea acestui proiect.

Cele 32 ZUD includ atât locuințe colective, cât și locuințe individuale, însă cele colective

sunt predominante. Majoritatea celor din urmă sunt considerate de multe ori ghetouri și s-au dezvoltat majoritar în zonele unde au fost construite cămine pentru muncitori sau așa numitele "blocuri de nefamiliști". De asemenea, cadastrul bucureștean (datorită neactualizării acestuia) încă identifică unele dintre aceste blocuri ca fiind locuințe în proprietatea statului.

În urma calculelor CDUT în cele 32 ZUD sunt aproximativ **18.750 gospodării** în care locuiesc aproximativ **44.577 persoane**. Conform datelor furnizate de ENEL, în aceste zone există aproximativ **15.780 locuri de consum.** În termeni simpli, **în cele 32 ZUD din numai trei sectoare locuiește aproximativ 2,4% din populația Municipiului București**.

ZUD	Unitati locative	Populatie Estimata	Puncte consum ENEL	ZUD	Unitati locative	Populatie Estimata	Puncte consum ENEL
Principatele_Unite	95	228	106	Crestei	480	1152	7
Cauzasi	117	281	101	Lunca_Dunarii	70	168	46
Vulturilor	35	85	29	Avutiei	98	235	50
Crizantemelor	588	1411	495	Iosifesti	41	98	21
Mandresti	123	295	81	Inventiei	53	127	15
Mica_Indie	120	300	34	Decembrie_1918	787	1889	674
Bobocica	2602	6245	3099	Cioplea1	930	2232	898
Pucheni	300	720	591	Cioplea2	240	576	115
Pucheni-Recas	360	864	29	Cioplea3	240	576	23
Recas-Amurgului	1348	3235	1314	Nehoiu_Cretestilor	422	1013	302
Ilioara	40	96	27	Livezilor	3771	9050	3022
Simbolului	80	192	70	Iacob_Andrei	3428	8227	2770
Foisorului	266	638	66	Sina	80	192	71
Banul_Udrea	98	235	187	Veseliei	48	115	22
Prevederii	824	1978	959	Zabrauti	712	1709	400
Valsanesti	110	264	151	Anestinelor	63	151	21

Sursa datelor: Calcule proprii

Localizarea ZUD în sectoarele 3, 4, 5. Sursa datelor: Banca Mondială & cercetări proprii

Ce ne spun datele de consum?

Analiza datelor de consum al energiei electrice la nivelul celor 32 ZUD au pornit de la o întrebare de bază foarte simplă:

> *Cum putem demonstra lipsa surselor de energie altele decât energia electrică?*

Cea mai simplă și directă abordare a fost cea a comparării consumului cu necesitățile. Astfel, s-a realizat o analiză a consumului lunar de energie electrică la nivel de zonă în raport cu temperatura medie lunară pentru perioada de analiză.

Chiar dacă nu toate zonele respectă regula dată de consumul mediu, în mare parte datorită tipologiei locuirii (individuală vs. colectivă), majoritatea zonelor prezintă același trend, cu variații ușoare. În principiu se pot observa două maxime ale consumului.

Prima maximă, este în lunile iunie-august, cele mai călduroase luni ale anului, în care consumul de energie crește datorită utilizării aparatelor de aer condiționat. Chiar și așa, consumul nu are o maximă foarte pronunțată, în mare parte datorită faptului că instalarea aparatelor de aer condiționat implică niște costuri relativ mari în raport cu veniturile reduse ale populației care locuiește în aceste zone.

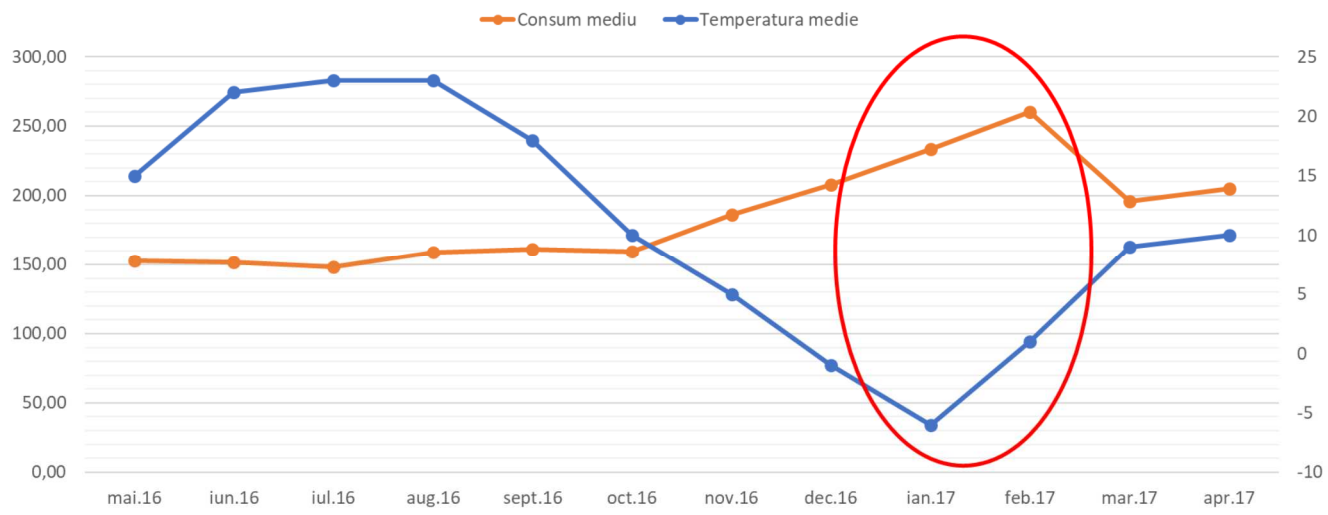

Consumul mediu lunar în kWh în raport cu temperature medie lunară în grade Celsius. Sursa datelor: ENEL

Cea de-a doua maximă este în lunile decembrie-ianuarie-februarie, cele mai friguroase ale anului. În această perioadă consumul crescând cu 16-20% de la o lună la alta.

Acest consum crescut de energie electrică indică lipsa de surse de energie alternative energiei electrice, aceasta din urmă fiind cea mai accesibilă din punct de vedere tehnic, dacă există în zonă.

Trebuie menționată de asemenea o diferențiere între zonele cu locuințe individuale și cele colective, în sensul că în cazul celor individuale poate fi luată în considerare utilizarea de alți combustibili (lemn/motorină) pentru încălzirea locuinței, fapt parțial confirmat de unele ZUD de case unde consumul nu variază foarte mult între perioadele de iarnă și vară (e.g. ZUD Mândrești).

Ce implicații are consumul mare de energie electrică?

Raportându-ne la cosum și la numărul de deconectări și ajutoare în sezonul rece, putem trage câteva concluzii simple.

Veniturile populației din ZUD sunt insuficiente pentru a-și acoperi în unele cazuri consumul de energie necesar unui trai în condiții decente. Analiza numărului de rezilieri pentru neplata datoriilor către furnizori confirmă acest lucru. Datorită consumului mare din perioada decembrie-ianuarie-februarie, consumatorii primesc facturi din ce în ce mai mari pe care nu reușesc să le achite, ajungând în luna aprilie să apară un maxim al rezilierilor (i.e. la două luni după luna februarie când este raportat cel mai mare consum).

Unde sunt însă instrumentele financiare destinate evitării acestor cazuri? Acestea se acordă clienților vulnerabili din cauza veniturilor reduse, însă acest statut trebuie demonstrat, iar încadrarea în acesta cade în sarcina instituțiilor statului. De asemenea, conform legislației în vigoare clienții vulnerabili nu pot fi deconectați, nici măcar în situații de criză de energie.

În aceste condiții nu putem decât să concluzionăm că deși la nivelul ZUD populația majoritară are venituri sub limitele de încadrare în categoria de client vulnerabil această încadrare nu există pentru o mare parte dintre ei, fie din cauza birocrației, fie din cauza lipsei de informare asupra opțiunilor. Același lucru se poate spune și despre ajutoarele pentru încălzirea locuinței, numărul acestora în ZUD fiind atât de mic încât nu au aproape nici un efect.

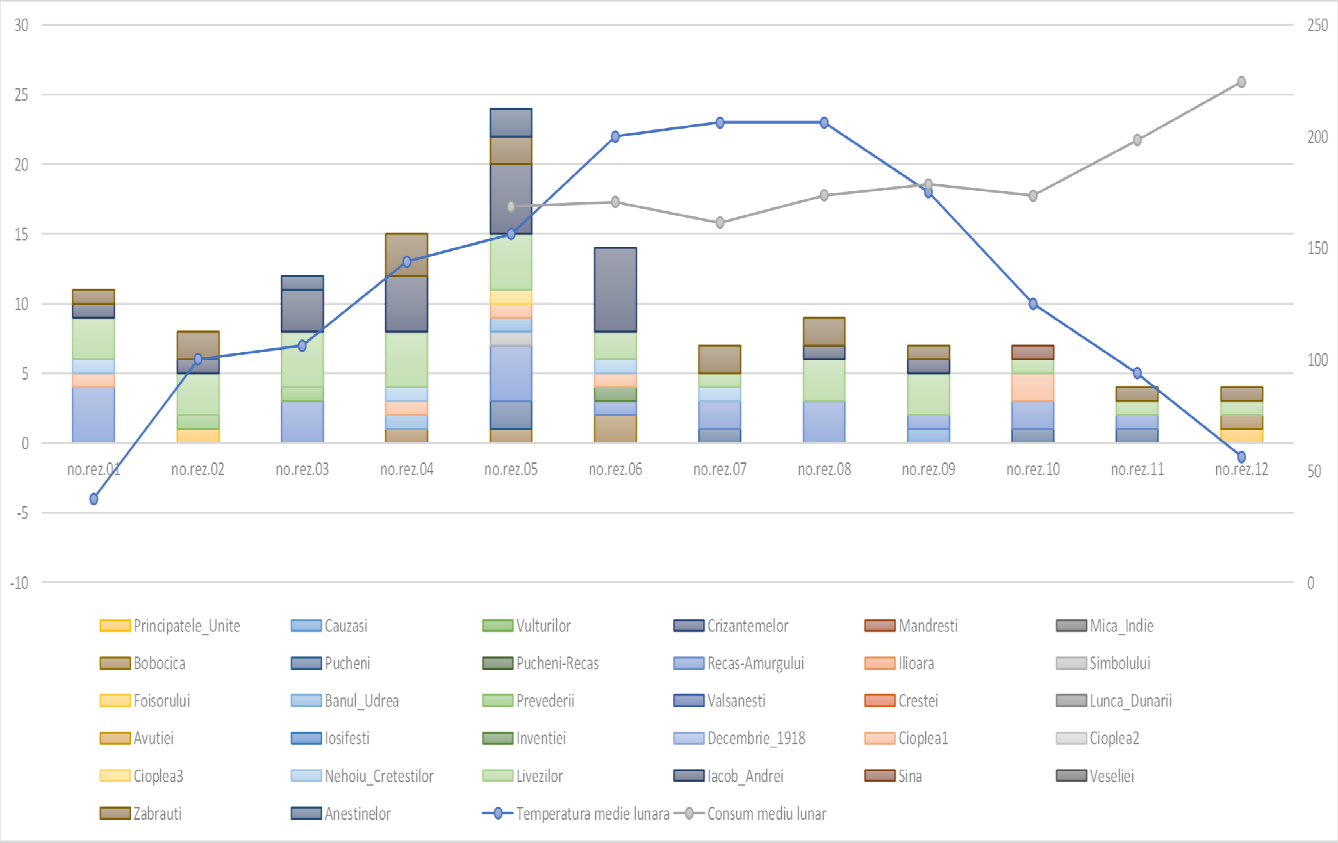

Număr de rezilieri în raport cu consumul mediu lunar și temperatura medie lunară. Sursa datelor: ENEL

Nu în ultimul rând, trebuie discutat și tariful social. Acesta se aplică în cele 32 ZUD consumatorilor care l-au solicitat, însă dacă luăm în considerare consumul mare din perioada rece a anului este evident că se poate ajunge foarte ușor la tranșa 3,. Din acel moment prețul unui kWh devine prohibitiv pentru o populația cu venituri cu mult sub medie, energia electrică devenind și ea inaccesibilă.

Ce împiedică accesul la surse de energie?

Atelierul de lucru realizat în timpul proiectului a scos în evidență un număr de piedici în calea accesului la surse de energie care confirmă problemele de consum menționate mai sus.

Resursele materiale limitate, datorate în principiu lipsei locurilor de muncă reprezintă principala piedică care reduce accesul la surse de energie. Pe de o parte, o mare parte dintre consumatorii din ZUD nu își pot acoperi datoriile către furnizori, pe de alta, costurile de conectare/reconectare la rețele sunt foarte mari în raport cu veniturile.

O altă problemă foarte importantă este **lipsa actelor de identitate și/sau de proprietate**. Acestea sunt cerințe minimale pentru conectarea semnarea unui contract cu furnizorii de energie (implicit pentru obținerea tarifului social), dar și pentru a obține ajutorul pentru încălzire în sezonul rece.

Lipsa altor surse de energie și/sau a infrastructurii. Conectarea la infrastructura de distribuție a gazelor de exemplu este o procedură foarte costisitoare, mai ales dacă numărul de consumatori este mic. De asemenea, chiar dacă există în unele cazuri racordări ilegale, acestea sunt dificile și de asemenea foarte periculoase. Dacă discutăm de rețeaua de termoficare acesta presupune, mai ales în cazul locuințelor colective deconectarea simultană a blocuri întregi, neexistând posibilitate reconectării. Din păcate sau din fericire, rețeaua electrică este cea mai accesibilă pentru locuitorii acestor zone.

Nu în ultimul rând trebuie menționate **lipsa informării/comunicării și un anumit nivel de dezinteres a autorităților publice locale** pentru aceste zone, reclamat de societatea civilă. În principiu, locuitorii acestor zone nu știu care sunt opțiunile la care au acces (e.g. ajutoare, tarif social), iar birocrația excesivă face ca accesul acestora la informație să fie foarte dificil.

Recomandări

În urma analizei realizate asupra ZUD și a consumului de energie electrică se pot desprinde o serie de recomandări care trebuie incluse, din punctul nostru de vedere, în viitoarele proiecte legislative sau/și strategice, acestea nefiind aplicabile numai la nivelul Municipiului București.

Lista recomandărilor nu are un caracter exhaustiv, deoarece aceasta este rezultatul direct al analizei, limitările metodologice ale acesteia putând fi extinse și asupra recomandărilor. Această listă poate fi suplimentată ulterior în urma consultărilor altor actori și extinderii cadrului analizei.

1. Revizuirea și armonizarea legislației în domeniul energiei având în vedere "consumatorul/clientul vulnerabil". Nu ne putem aștepta să rezolvăm problemele de acces la energie cu o legislație care în unele cazuri are peste 10 ani vechime. Conceptele cheie precum consumatorul vulnerabil

necesită clarificări suplimentare şi o armonizare orizontală la nivel legislativ, însă în acelaşi timp sunt necesare instrumente de monitorizare/evaluare a proceselor de acordare a ajutoarelor pentru a se asigura concentrarea acestora asupra comunităţilor care chiar necesită acest lucru.

2. Evaluarea multi-criterială a tuturor zonelor defavorizate din Municipiul Bucureşti. Acest tip de evaluare, dacă are un caracter de mini-recensământ permite o descriere detaliată a problemelor şi un punct de plecare pertinent pentru dezvoltarea de intervenţii locale. De asemenea, acest tip de procese oferă statistici mult mai exacte şi mai relevante pentru nivelul local, în raport cu recensământul naţional.

3. Introducerea de tarife speciale/sociale pe termen scurt/mediu şi cu aplicabilitate punctuală care să accesibilizeze sursele de energie pentru populaţiile cu venituri sub medie. Acest tip de măsuri trebuie însă dezvoltate în paralel cu politici sociale axate pe integrare, stoparea marginalizării şi reducerea riscului de sărăcie.

4. Abordarea problemelor din domeniul accesului la energie în mediul urban prin proiecte integrate, astfel încât acestea să includă reabilitarea infrastructurii (e.g. infrastructura de furnizare, termoizolarea clădirilor) dar şi acţiuni soft cu caracter educativ, e.g. educarea cetăţeanului în vederea consumului responsabil de energie. Abordările de tip Community Led Local Development - CLLD sunt un început promiţător, însă datorită dimensiunii problemei acestea ar trebui dublate cu instrumente locale sau naţionale cu o abordare sistematică.

5. Dezvoltarea comunicării dintre cetăţean şi autorităţi pentru o mai bună înţelegere a instrumentelor disponibile şi accesibilizarea acestora.

Pentru a cita acest document: Centrul pentru Dezvoltare Urbană și Teritorială (2017) *Policy Brief Nr. 02 / Septembrie 2017: Accesul la surse de energie în Zonele Urbane Defavorizate din sectoarele 3, 4, 5 ale Municipiului București*. Sursa: www.cdut.ro.